

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckt motion om snabbare åtgärder mot ungdomsbrottslingar.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en i första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 165 av herr *Alexanderson*. I motionen hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla att — efter den utredning som må anses erforderlig — förslag till lagstiftningsåtgärder, avsedda att garantera en snabbare reaktion mot ungdomsbrottslingar, föreläggs riksdagen.

En närmare redogörelse för motionens innehåll lämnas nedan.

Gällande bestämmelser m. m.

Utredning om brott äger normalt rum i formen *förundersökning*, varom bestämmelser lämnas i 23 kap. rättegångsbalken och därtill anknyttande författningar. Förundersökning skall inledas, så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer, att brott, som hör under allmänt åtal, förövats. Under förundersökningen skall bland annat utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot honom. Förundersökningen inleds av polismyndighet eller åklagaren. Om polismyndighet inlett förundersökningen övertager åklagaren vanligtvis ledningen därav senast vid den tidpunkt, då någon skäligen kan misstänkas för brottet. Förundersökningen skall bedrivas så skyndsamt omständigheterna medgiver. Den avslutas med att beslut meddelas, huruvida åtal skall väckas.

Åtalseftergift må i vissa fall meddelas av åklagaren. Allmänna bestämmelser härom är meddelade i 20 kap. rättegångsbalken. Härutöver gäller emellertid enligt lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga särskilda regler med avseende på brott, vilka begåtts av ungdom under 18 år och på vilka kan följa svårare straff än böter. Vid sådana brott kan åtal eftergivnas, antingen om brottet är ringa och uppenbarligen skett av okynne eller förhastande eller eljest om vissa särskilt angivna förutsättningar är för handen. Dessa förutsättningar är, att den underåriga omhändertages för samhällsvård eller blir föremål för annan därmed jämförlig åtgärd eller utan dylik åtgärd erhåller särskild tillsyn eller lämplig sysselsättning samt att den sålunda vidtagna åtgärden med skäl kan antagas vara den lämpligaste för hans tillrättaförande. Åtal skall dock väckas om så finnes påkallat med hänsyn till den allmänna laglydnaden eller eljest

ur allmän synpunkt. Frågan om åtalseftergift skall handläggas med största skyndsamhet; eftergives ej åtalet, skall det väckas utan dröjsmål (3 §). Om skäligen anledning föreligger att åtalet bör eftergivnas, skall åklagaren innan han fattar beslut i ärendet inhämta yttrande av barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet vistas. Yttrandet skall ge upplysning, huruvida barnavårdsnämnden vidtagit eller kommer att vidtaga åtgärd beträffande den underårige samt huruvida enligt nämndens mening sådan åtgärd kan anses vara till fyllest för hans tillrättaförande. Om åklagaren så begär eller barnavårdsnämnden finner det erforderligt, skall yttrandet även innefatta redogörelse för den underåriges personliga utveckling samt hans vandel och levnadsomständigheter i övrigt. Är brottet ringa kan åklagaren efter eget omdöme bestämma om han skall höra barnavårdsnämnden eller ej. Det åligger nämnden att avgiva sitt yttrande med största skyndsamhet (4 §).

Sistnämnda bestämmelse tillkom genom lagändring den 30 december 1952. I det av strafflagberedningen, barnavårdskommittén och ungdomsvårdsskoleutredningen gemensamt utarbetade lagutkast, som låg till grund för bestämmelsen, stadgades, att nämnden skulle avgiva sitt yttrande senast inom två veckor från det handlingarna i ärendet kom nämnden till handa, därest ej till följd av särskilda skäl längre uppskov var oundgängligen nödvändigt. Det till lagrådet remitterade förslaget överensstämde med lagtexten. Vid lagrådsremissen anförde föredragande departementschefen bland annat:

Frågan om barnavårdsnämndernas möjligheter att iakttaga den av kommittéerna föreslagna tidsfristen av 14 dagar har föranlett tvekan i åtskilliga yttranden. Barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg och Malmö motsätta sig ett stadgande härom och framhålla att tiden är otillräcklig, om nämnden skall avgiva ett yttrande av värde.

Vid ett ställningstagande till denna fråga måste man taga hänsyn till att tidsutdräkten vållas av flera omständigheter. Svårigheter att komma i kontakt med den underårige kan fördröja utredningen. Och vidare vållas uppskov av att yttrandet skall avgivas av en kommunal nämnd; med denna ordning krävs ett visst rådrum för att ett ställningstagande i frågan skall komma till stånd.

Jag vill understryka, att en skyndsamt behandling av ärenden enligt lagen är av största vikt, om man skall kunna komma till rätta med ungdomsbrottsligheten. Rådande förhållanden på detta område äro icke försvarliga. Den av kommittéerna föreslagna tidsfristen av 14 dagar, inom vilken barnavårdsnämnd senast bör ha avgivit yttrande i dylikt ärende, ger enligt min mening ett riktigt uttryck åt den snabbhet som bör iakttagas. Men jag kan å andra sidan icke förbigå att förhållandena helt naturligt icke äro desamma i olika stora kommuner. Att ge någon enhetlig regel, som täcker vad som bör gälla både i de största städerna och i en landskommun, är därför för närvarande knappast möjligt. Härtill kommer att Stockholms stads myndigheter redan ha frågan under behandling i syfte att åstadkomma de organisatoriska åtgärder som kunna påskynda förfarandet.

Därför anser jag det klokast att nu icke fastslå någon viss tid för avgivande av barnavårdsnämnds yttrande utan allenast föreskriva att detta

skall ske med största skyndsamhet. Frågan bör emellertid följas med uppmärksamhet och det bör ankomma på barnavårdskommittén att vid fullgörandet av sitt uppdrag även undersöka vilka ytterligare åtgärder som kunna förordas för att påskynda förfarandet.

Första lagutskottet förklarade (utl. nr 31 år 1952), att utskottet delade departementschefens uppfattning att den av kommittéerna föreslagna tidsfristen av 14 dagar, inom vilken barnavårdsnämnd senast borde ha avgivit yttrande, gav ett riktigt uttryck för den snabbhet som borde iakttagas. Utskottet hyste emellertid förståelse för de skäl, som föranlett departementschefen att icke föreslå att denna tidsfrist skulle fastslås i lag.

I sitt betänkande med förslag till ny barnavårds lag (SOU 1956:61) föreslog barnavårdskommittén sedermera, att barnavårdsnämndens ordförande i brådskande fall skulle i nämndens ställe äga avgiva yttrande till åklagare eller domstol beträffande för brott misstänkt eller lagförd underårig. Bestämmelsen fick utgå under lagförslagets fortsatta behandling.

Olika bestämmelser finnes, som kan föranleda att ärenden angående ungdomsbrottslighet blir anhängiga hos barnavårdsnämnden innan formlig remiss beslutits. Enligt 93 § barnavårdslagen har myndigheter, vilkas verksamhet berör barnavården, att ofördröjligen till barnavårdsnämnden anmäla sådant, som de i sin verksamhet erhållit kännedom om av beskaffenhet att föranleda nämndens ingripande. Bestämmelsen är tillämplig bl. a. på polis- och åklagarmyndigheterna. Enligt 1 § tredje stycket allmänna polisinstruktionen åligger det dessutom polisen att fortlöpande uppehålla samarbete med socialvårdens organ och, då den erhåller kännedom om förhållande, som bör föranleda ingripande av sådant organ, ofördröjligen underrätta organet därom. Vidare följer av 16 § förundersökningskungörelsen den 19 december 1947, att, om polisförhör skall hållas med underårig i åldern 15—20 år och om skäl föreligger till antagande, att vad som förekommit bör föranleda barnavårdsnämndens ingripande, förhørsledaren skall, därest hinder ej möter, underrätta barnavårdsnämnden. Underrättelsen bör om möjligt lämnas i så god tid, att nämnden genom ombud kan närvara vid förhöret. Enligt 14 § barnavårdslagen skall erforderlig utredning utan dröjsmål inledas, då barnavårdsnämnden fått kännedom om fall, där åtgärd som ankommer på nämnden kan antagas vara påkallad. Utredningen skall åsyfta att allsidigt klarlägga de omständigheter som är av betydelse för ärendets bedömning. Den skall genomföras så skyndsamt som förhållandena betinga.

Även beträffande *domstolarnas handläggning* av brottmål mot unga lagöverträdare finnes speciella regler. Sålunda gäller enligt lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig att mål mot underårig, d. v. s. den som ej fyllt 21 år, alltid skall behandlas skyndsamt. När allmänt åtal väckts mot den som ej fyllt 18 år för brott varå straffarbete kan följa, skall huvudförhandling i regel hållas inom två veckor från den dag, då åtalet väcktes (6 §).

Slutligen må nämnas, att enligt lagen den 30 december 1952 med vissa bestämmelser om påföljd för brott av underåriga det i vissa fall åligger domstol att höra barnavårdsnämnden innan den bestämmer påföljd för brott av underårig. I detta fall finnes ej någon bestämmelse rörande tiden för avgivande av barnavårdsnämndens yttrande; givetvis återverkar dock de särskilda reglerna om handläggningen vid domstolen.

Motionen

I motionen anföres inledningsvis, att det är en mycket viktig punkt i fråga om samhällets åtgärder till bekämpande av brottsligheten, att samhällsreaktionen bör komma så snabbt som möjligt efter det brottet upptäckts. Detta är av betydelse, anför motionären, både för att åtgärdens såväl individualpreventiva som allmänpreventiva verkan därigenom väsentligt förstärkes och för att det måste anses vara rimligt ur humanitär synpunkt att vederbörande själv icke alltför länge skall behöva vara i ovisshet om vilken reaktionen skall bli. Dessa synpunkter är av särskild vikt när det gäller unga lagöverträdare — i åldern 15—18 år — vilka begått allvarligare brott, dels på grund av att de psykologiska faktorerna här göra sig gällande med särskild styrka och dels emedan de för närvarande i dessa fall gällande reglerna förutsätter medverkan av ett flertal myndigheter (polis, åklagare av olika grader, barnavårdsnämnder och domstolar), vilket medför större risker för tidsutdräkt. Hänsyn till dessa förhållanden har i viss mån också tagits i lagstiftningen. — Vid tillämpningen av lagen med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underåriga och lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga, anför motionären i fortsättningen, har det visat sig, att det med bestämda tidsfrister försedda lagrummet i förstnämnda lag fungerat betydligt effektivare än de mera obestämda föreskrifter om skyndsamhet, som finnes i åtalseftergiftslagen. Sålunda är det vanligt eller till och med regel, att stämningsansökningar i sådana fall inkommer till vederbörande domstol först flera månader och ibland ett halvår eller mera efter det förundersökningen avslutats. Å andra sidan visar det sig att, då häktning beslutats eller ifrågasatts, motsvarande utredning kan utföras på betydligt kortare tid. Domstolarna utför också personundersökningar inom de tidsramar, som stå till förfogande i mål mot häktade.

På grund av det anförda synes det enligt motionärens mening påkallat, att bestämmelserna i åtalseftergiftslagen överses i syfte att garantera en snabbare reaktion mot ungdomshrottslingarna. Även beträffande reglerna om själva förundersökningen synes det motiverat att införa specialregler i samma syfte. Slutligen heter det i motionen, att någon vidlyftigare utredning knappast synes erforderlig för genomförandet av dessa förslag.

Utskottet

Lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga har avseende på brott, vilka begåtts av ungdom under aderton år och på vilka kan följa svårare straff än böter. Vid sådana brott har åklagaren i vissa fall att inhämta yttrande av barnavårdsnämnden innan han beslutar huruvida åtal skall väckas. Enligt stadgande i 4 § nämnda lag åligger det barnavårdsnämnden att avgiva sitt yttrande med största skyndsamhet. Tillkomsten av sistnämnda bestämmelse föregicks av förslag att för normala fall skulle föreskrivas en tidsfrist av fjorton dagar, inom vilken nämnden skulle ha att avgiva sitt yttrande. Förslaget avböjdes visserligen, men från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens sida underströks, att det föreslagna tidsfristen gav ett riktigt uttryck åt den snabbhet som borde iakttagas.

I förevarande motion anföres att de med bestämda tidsfrister försedda regler, som gäller för domstolarnas handläggning av brottmål mot underåriga i åldern under aderton år, har visat sig fungera betydligt effektivare än de mera obestämda föreskrifter om skyndsamhet, som finnes i åtalseftergiftslagen. Motionären påpekar att det är vanligt eller till och med regel att stämningsansökningar i mål mot unga lagöverträdare inkommer till vederbörande domstol först flera månader och ibland ett halvår eller mera efter det förundersökningen avslutats. Å andra sidan visar det sig att då häktning beslutats eller ifrågasatts motsvarande utredning kan utföras på betydligt kortare tid. Enligt motionärens mening är det påkallat att bestämmelserna i åtalseftergiftslagen överses i syfte att garantera en snabbare reaktion mot ungdomsbrottslingarna. Även beträffande själva förundersökningen ifrågasättes införande av specialregler i samma syfte.

Utskottet ansluter sig oreserverat till motionärens mening om vikten av att samhällets reaktion på brott kommer så snabbt som möjligt, särskilt då fråga är om unga lagöverträdare. Det är också tydligt att på sätt motionären anfört avsevärd tidsutdräkt förekommer i samband med behandlingen av ärenden rörande åtalseftergift samt att tidsutdräkten i väsentlig omfattning är att hänföra till förfarandet hos barnavårdsnämnderna. Lagstiftningsåtgärder av den art motionären förordat torde emellertid möta vissa betänkligheter, och det synes naturligt att, innan sådana åtgärder tillgripes, andra vägar får prövas för att nå det av motionären angivna syftet.

Utskottet har under hand erhållit kännedom om att såväl socialstyrelsen som riksåklagarämbetet har uppmärksamheten riktad på det aktuella problemet. Sålunda har upplysts, att socialstyrelsen i dagarna i ett nummer av publikationen Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor, vilket utsändes bland annat till samtliga barnavårdsnämnder och åklagare, lämnar särskilda anvisningar för barnavårdsnämndernas behandling av remissärenden enligt åtalseftergiftslagen. Härvid framhålles bland annat, att remisstider på över en månad knappast torde behöva förekomma annat än i undantagsfall och att det ej är uteslutet att yttrande i många fall kan avges inom två veckor.

Med tanke på det fall att barnavårdsnämnd finner sig vara nödsakad att överskrida tvåveckorstiden, påpekas lämpligheten av att nämnden meddelar detta till åklagaren, redan innan tiden gått till ända, och samtidigt meddelar, vilken dag yttrandet beräknas kunna bli expedierat. I anslutning till dessa anvisningar anbefaller riksåklagarämbetet i cirkulärskrivelse till rikets allmänna åklagare lämpliga åtgärder från åklagarsidan för att befordra skyndsamhet vid barnavårdsnämndernas handläggning av nu ifrågavarande ärenden.

Enligt utskottets mening är det lämpligt att resultatet av de åtgärder, som sålunda vidtagits av socialstyrelsen och riksåklagarämbetet, avvaktas innan riksdagen närmare överväger att taga initiativ i den riktning som motionären anvisat. Utskottet finner sig därför icke böra tillstyrka motionen.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motion, I:165, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1962

På första lagutskottets vägnar:
INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Arvidson*, fröken Mattson, herrar Ferdinand Nilsson, Alexanderson, Wikner och fru Segerstedt Wiberg*;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, herrar Östrand, Svensson i Vä, Keijer, Fröding* och fröken Bergegren.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.